

KATSAUKSIA

Juho Arvo Lopmeri †

Elokuun 22. päivänä 1964 kuoli Uudenkaupungin Lyökissä vanhempi lehtori, filosofiantohtori Juho Arvo Lopmeri (v:een 1943 Meri) 74 vuoden ikäisenä.

J. A. Lopmeri oli syntynyt Uudessa-kaupungissa 28. 9. 1889 merikapteenin poikana. Ylioppilaaksi hän tuli Uudenkaupungin yhteislyseosta ja suoritti filosofian kandidaatin tutkinnon v. 1912. Valmistuttuaan hän toimi kansanopiston ja oppikoulunopettajana Uudellamaalla ja Oulussa. Keskeisen elämäntyönsä hän suoritti Rauman yhteislyseon ja lyseon suomen kielen vanhempana lehtorina v. 1929—59, minkä jälkeen hän siirtyi eläkkeelle. Raskaan koulutyön ohessa lehtori Lopmerellä oli aikaa myös moninaisiin harrastuksiin. Hän oli Oulun historiallisen ja kansatieteellisen museon hoitaja ja Rauman killan aktiivinen jäsen. Vanhan merenkulkijasuvun vesana hän nuoresta pitäen oli kiinnostunut kotiseutunsa ja sen saaristolaisasukkaiden

elämän ja menneisyyden tutkimisesta. Kiintymys kotiseutuun ohjasi hänet myös Kalannin paikannimien pariin ja onomastiseen tutkimukseen, mikä teki hänen nimensä tunnetuksi myös Virittäjän lukijapiirissä. Hän oli ensimmäisiä »Tunkelon koulun» käyneitä nimestäjiämme, joiden apuna ei vielä ollut myöhempinä vuosikymmeninä suoritettussa keruutyössä saavutettuja kokemuksia eikä niiden perusteella muovattuja nimestystohjeita.

Jo v. 1916 lehtori Lopmeri tallensi Uudenkirkon pitäjän (Tl.) eli Kalannin nimiä 3500 lippua (arkistoitu v. 1930), mutta vasta v. 1924 hän aloitti monikesäisen nimestystyönsä niissä pitäjissä, joiden murre oli hänen korvilleen lapsuudesta asti tuttua: v. 1924—25 Laitilasta 2494 nimeä, 1926 Vehmaalta 3075 nimeä, 1927 Lokalahdelta 1510 nimeä, 1928—29 Taivassalosta 2175 nimeä, 1929 Uudenkaupungin mlk:sta 602 nimeä, 1930 Pyhästämaasta 811 nimeä, 1930—31 Kustavista 1757 nimeä, 1931

Velkuasta 649 nimeä, 1932 Kodisjoelta 129 nimeä ja Uudestakaupungista 71 nimeä. Kokonaistuloksen — 16 763 nimilipun — ansiosta hän on päässyt suomalaisen nimistön suurkerääjien joukkoon.

Nimestäminen ja siinä kertynyt rikas aineisto ohjasivat lehtori Lopmeren kuin itsestään — ehkä vähin myös A. M. Tallgrenin ja Heikki Ojansuun kehotuksesta — kotiseudun houkuttelevien onomastisten probleemien pariin. Samoihin aikoihin kuin hän aloitti uudelleen monivuotisen nimestystyönsä, ilmestyi Virittäjässä hänen ensimmäinen tieteellisuonteinen artikkelinsa »Lisävalaistusta runoon Untamon ja Kalervon vainosta», jossa hän paikallistaruston ja paikannimien avulla yrittää todistaa vainon vain tavalliseksi — ehkä kahden kantatalon väliseksi — eräriidaksi. Pitkän tauon jälkeen ilmestyivät Virittäjän sivuilla (v. 1934) tutkielma *Kalanti* sekä sitä täydentävä poleeminen »Vielä *Kalanti*-nimestä», joissa hän tulkitti nimen *nti*-johtimiseksi 'kalaisaa paikkaa' merkittäväksi luontoniemiksi. Tähän vaiheeseen kuuluu lisäksi tutkielma *Sammas ~ Sampas ~ Sampa ~ Sampo ~ Sampu ~ Sammatti* (Kalevalaseuran vuosikirja XXII, v. 1942), missä mainittujen sanojen analysoinnin lopputuloksena oli, että *Sammas*, *Sampas* ja *Sampa* ovat peräisin yleisnimestä, mutta *Sampo*, *Sampu* ja *Sammatti* erisnimestä, *Sampo* ja *Sampu* eritoten kotieläinten nimestä.

Jatkosotamme aikana ilmestyi vihdoin — ikäänkuin osoituksena tutkijan rohkeasta tulevaisuuden optimismista — Lopmeren väitöskirja »Vanhan Vehmaan kihlakunnan pitäjäin ja kylien nimet. I. Entisten Laitilan, Lapin ja Uudenkirkon pitäjäin alue» (SKS:n toimituksia, v. 1943), jolla hän saavutti filosofiantohtorin arvon (v. 1943). Teoksen alkulauseesta saamme kuvan vuosikymmeniä kestäneen ja kypsytellyn väitöskirjatyön vaikeuksista etenkin vähän viljellyn nimistöntutkimuksen alalla. Neljä vuotta myöhemmin ilmestyi väitöskirjan jatko: »Vanhan Vehmaan kihlakunnan

pitäjäin ja kylien nimet. II. Entisten Tavassalon ja Vehmaan pitäjäin alue» (SKS:n toimituksia, v. 1947).

»Nuoren» filosofiantohtori Lopmeren kynästä irtosi myöhemminkin väitöskirjatyön jälkeen tieteellisiä artikkeleita, joiden aiheet liikkuivat suurimmalta osalta onomastiikan piirissä. Tutkielmassaan *Valta*-nimistä (Vir. 1944) hän koetti osoittaa, että yhdistämätön *Valta*-nimi ei ole elliptinen, ja toistuvassa teemassaan *Sampa*- ja *Sampo*-nimistä (Vir. 1945) hän palasi mieliajutukseensa, että ne eivät liity myllyaiheeseen, vaan ovat kotieläinten (ehkä härän) nimiä. Tätä käsitystään hän oli väen väkisin koettanut soveltaa jo väitöskirjansa ja sen jatkoon käsittelemien vanhojen henkilönnimien syntyyn. Artikkelissaan *Kainuu* (Vir. 1950) hän pyrki todistamaan nimen alun perin *-ut*-loppuiseksi, mikä muuten on saanut kannatusta eräiden tutkijain taholta. Kotiseutuaiheisessa kirjoituksessa »Varsinaissuomalaiset viljelyksen ja asutuksen levittäjinä» (Varsinais-Suomen Maakuntakirja XI, v. 1950) hän on metodiltaan ansiokkaasti — nimiin sisältyvän äännehistoriallisen kehityksen avulla — tutkinut eräiden lounaissuomalaisien nimien leviämistä murrerajojensa ulkopuolelle. Sitä vastoin tuskin uskottava on tutkijan loppupäätelmä artikkelissa »*Suomi ja Lappi* — erävesistäkö peräisin» (Varsinais-Suomen Maakuntakirja XIII, v. 1955), että paljon kiistellyt nimet *Suomi* ja *Lappi* olisivat syntyneet Suomen erämaissa ja *-vesillä* ja myöhemmin siirtyneet maakuntien nimiksi. Mielenkiintoinen, mutta todistusaineistoltaan aukollinen on tutkijan tekemä etymologinen yhdistys *Sauvo* ja *Savo* (Vir. 1960). Tohtori Lopmeren viimeiset onomastiset kirjoitelmat olivat »*Kalanti*-ongelma uudesta näkökulmasta» (Sananjalka II, v. 1960) ja »Varsinaissuomalaisia kylänimiä» (Sananjalka IV, v. 1962).

Eritoten 1950-luvulla voimistunut nimistökulttuurin aate, kysymys nimistömme huollosta ja suojelusta, sai tohtori

Lopmerestä aktiivisen kannattajan. Artikkeleissaan »Merikarttojemme nimistö» (Uusi Suomi 1. 10. 1955/n:o 265) ja »Kansallinen nimikulttuurimme» (Uusi Suomi 6. 1. 1959/n:o 5) hän on esittänyt terveitä, yleisesti hyväksyttäviä ajatuksia etenkin karttanimistömme korjaamisesta ja uudistamisesta sekä uusien paikkojen nimeämisestä.

Tohtori Lopmeren käsittelemistä teemoista näkyy, ettei hän pelännyt käydä käsiksi Varsinais-Suomen nimistön tarjoamiin vaikeimpiinkaan ongelmiin. Häntä viehätti erityisesti ns. kulttuurinimistö, ja useimmissa tutkielmissaan hän käsitteleekin pitäjien ja kylien nimiä, siis

vanhinta nimistömateriaalia. Artikkeleissaan hän useasti päätyi varsin yllättäviin ratkaisuihin, jotka eivät ole saavuttaneet yleistä hyväksymistä, mutta jotka sellaisinaankin ovat hedelmöittäneet onomastista tutkimusta. Rohkeasti hän otti vastaan väitöskirjaansa ja sen jatkoon kohdistuneet ankarahkot arvostelut (vrt. Vir. 1943, 1948), vieläpä dialektisesti pystyi puolustamaankin käsityksiään (Vir. 1944, 1950). Tohtori Lopmeri oli intomielinen tutkija onomastisten tieteiden ankealla alkutaipaleella, ja sen mukaisesti on myös arvoitava hänen työnsä tuloksia.

VILJO NISSILÄ